

Можчиль Аліна Андріївна

студентка міжнародно-правового факультету

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Можчиль Алина Андреевна

студентка международно-правового факультета

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Mozhchil Alina

Student of the International Law Faculty of

Yaroslav Mudryi National Law University

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРЕДИТНОГО ДОГОВОРУ ТА ДОГОВОРУ ПОЗИКИ

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА КРЕДИТНОГО ДОГОВОРА И ДОГОВОРА ЗАЙМА

COMPARATIVE CHARACTERISTIC OF THE LOAN AND CREDIT AGREEMENT

Анотація. У статті розглянуто співвідношення кредитного договору та договору позики в цивільному законодавстві України. Визначено їх спільні та відмінні риси. Проаналізовано велику кількість позицій стосовно правової природи кредитних та позикових зобов'язань. Встановлено чи є кредитний договір різновидом позики, або зазначені договори є самостійними.

Ключові слова: позика, кредит, договір, кредитний договір, договір позики, правова природа, співвідношення, грошові кошти.

Анотация. В статье рассмотрено соотношение кредитного договора и договора займа в гражданском законодательстве Украины. Определены их общие и отличительные черты. Проанализировано большое количество позиций относительно правовой природы кредитных и заемных обязательств. Установлено является ли кредитный договор разновидностью займа, или указанные договоры являются самостоятельными.

Ключевые слова: займ, кредит, договор, кредитный договор, договор займа, правовая природа, соотношение, денежные средства.

Summary. The article shows the relationship between the credit contract and the loan agreement in the civil legislation of the Ukraine. Their common and distinctive features are determined. A large number of positions regarding the legal nature of credit and loan obligations have been analyzed. It is established whether the credit contract is a type of loan, or the specified contracts are independent.

Key words: loan, credit, contract, loan agreement, credit contract, legal nature, relation, cash.

Постановка проблеми. Договір кредиту та позики відіграють важливу роль в даний час. Їх використання стає більш поширеним у товарно-грошових відносинах, які займають важливе місце у сучасній ринковій ситуації держави. Відсутність серед вчених єдиної думки стосовно правової природи договорів позики та кредиту призводить до розбіжностей та конфліктів на практиці та неправильного застосування норм чинного законодавства судовими органами. Від правильного вирі-

шення цієї проблеми в значній мірі залежить визначеність і стійкість цивільно-правових майнових відносин, а отже, і дотримання законності та правопорядку в нашій країні. Тому виникає доцільність проведення додаткових наукових досліджень щодо співвідношення договору позики та кредиту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує багато різних точок зору на сутність та співвідношення кредитного договору та договору позики. Наукові дослідження даних питань проводили такі вчені:

М. М. Агарков [1], С. І. Вільнянський [2], Є. Г. Полонський [9], Л. Г. Єфімова [8], О. С. Іоффе [13], В. О. Майоров [4], В. М. Коссака [5], Є. А. Флейшиц [3], І. А. Безклубий [11,12], В. П. Янишен [10] та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Встановлення співвідношення договору позики та кредиту, визначення їх особливостей та місце в системі цивільно-правових договорів.

Виклад основного матеріалу. Більшість українських та інших пострадянських цивілістів, досліджуючи правову природу кредитного договору, дотримуються правової позиції, згідно з якою договір позики є родовим поняттям, а кредитний договір є різновидом договору позики. Так відомий цивіліст М. М. Агарков, аналізуючи положення статей 218–219 Цивільного кодексу РФСР 1922 року, розглядає кредитний договір як різновид договору позики та попередній договір, за яким банк — майбутній кредитор зобов'язується надати позичальнику в майбутньому певну суму коштів на умовах позики. Будучи попереднім договором про позику, кредитний договір за таких обставин визнається консенсуальним, а з моменту фактичної передачі коштів позичальнику укладеним вважається договір позики, оскільки останній є реальним [1, с. 58–82]. Кредитний договір як різновид договору позики розглядали і деякі інші цивілісти часів колишнього СРСР, наприклад С. І. Вільнянський [2, с. 43] та Е. А. Флейшиц [3, с. 218]. Зараз такої позиції дотримуються такі українські цивілісти: В. О. Майоров [4, с. 9], О. С. Мазур [7, с. 334], С. М. Лепех [6, с. 8], В. М. Коссака [5, с. 96].

Л. Г. Єфімова розглядає кредитний договір як консенсуальний різновид договору позики [8, с. 561].

Іншої правової позиції стосовно того, що кредитний договір та договір позики самостійні договори дотримуються Є. С. Компанець [10], Є. Г. Полонський [9, с. 30].

Іноді деякі автори з часом змінювали свою точку зору з цього питання. Наприклад, О. С. Іоффе, з одного боку, вважав кредитний договір у широкому розумінні видом позики, а з іншого боку, підкреслював самостійність кредитного договору [13, с. 671–673].

Як зазначає Є. О. Тупицька, «наявність такої великої кількості позицій стосовно правової природи кредитних та позикових зобов'язань обумовлена схожістю економічної сутності договорів кредиту та позики і, відповідно, схожістю їхнього правового регулювання. Утім, зазначені договірні конструкції мають деякі розрізняльні ознаки [14, с. 292].

Самостійний характер договору позики обумовлений наявністю суттєвих ознак, що відрізняють його від інших цивільно-правових договорів. Правила договору позики застосовуються до кредитних зобов'язань, якщо інше не визначено положеннями про кредитний договір і не суперечить самій суті відповідних зобов'язань. Але правило ч. 2 ст. 1054 ЦК України не свідчить про те, що кредитний договір є різновидом договору позики. Така відсильна норма є формою вираження принципу аналогії закону і за-

стосовується передусім для виключення дублювання нормативного матеріалу в законі.

Так, предметом договору позики виступають гроші або речі, визначені родовими ознаками. Предметом кредитного договору можуть бути тільки гроші.

Істотною ознакою, яка відрізняє кредитний договір від позики, є та обставина, що договір позики належить до групи реальних договорів і відповідно вважається укладеним з моменту передачі грошей або інших речей, що визначені родовими ознаками. Будь-яка обіцянка надати позику в майбутньому, в момент підписання договору або вказівка в договорі на строк, протягом якого відбудеться передача об'єкта позики, не мають юридичного значення. На відміну від реального договору позики кредитний договір є консенсуальним. Відповідно, він є укладеним не з моменту отримання позичальником кредиту, а з моменту досягнення сторонами в належній формі згоди за всіма істотними умовами договору.

Різниця між позикою та кредитом полягає і в суб'єктному складі даних договорів. Так договір позики є універсальним, тобто може застосовуватися всіма учасниками цивільних правовідносин, що зазначені в ст. 2 ЦК України, а в кредитному договорі позикодавцем (кредитодавцем) є банк або інша фінансова установа.

Кредитний договір є виключно відплатним договором (ч. 1 ст. 1054 ЦК України), внаслідок чого позичальник повинен обов'язково сплачувати відсотки за користування кредитом. Причому відсоток обов'язково узгоджується сторонами. Хоча на практиці відсоток встановлюється банком, а ви вже погоджуєтеся з ним чи ні. На відміну від цього договір позики може бути відплатним або безвідплатним договором (ст. 1048 ЦК України).

Наступною особливістю є те, що кредит передбачає певний строк, на який грошові кошти передаються у тимчасове користування, причому гроші повертаються рівними частинами з певною періодичністю, у той час як договір позики може не відображати строку повернення боргу взагалі.

Важливою відмінністю позики та кредиту також є наступне. Кредитний договір може бути укладений лише у письмовій формі (ч. 1 ст. 1055 ЦК України). На відміну від цього договір позики залежно від суми позики та суб'єктного складу сторін може бути укладений в усній, або в письмовій формі (ч. 1 ст. 1047 ЦК України). Наслідком різних вимог закону до форми вказаних цивільних договорів є різні правові наслідки недотримання цих вимог закону: для кредитного договору — його нікчемність (ч. 2 ст. 1055 ЦК України); для договору позики — оспорюваність (ст. 1051 ЦК України).

Ще однією відмінною рисою є та обставина, що договір позики має односторонній характер, тобто права виникають лише у позикодавця, у позичальника виникають обов'язки. А в кредитному договорі прав та обов'язків набувають обидві сторони.

Висновок. Договорами позики та кредиту присвячені окремі параграфи глави 71 ЦК України, що дає нам можливість розглядати їх як самостійні та рівнозначні договори. Не можна говорити про їх тождество також тому, що кожному з них притаманні свій предмет, особливості укладення, суб'єктного складу, що істотно відрізняють їх один від одного.

Отже, дослідивши багато позицій науковців з даного питання та встановивши, що кредитний договір та договір позики мають достатньо відмінних рис. Можливо дійти висновку, що зазначені договори, на мою думку, мають самостійний характер.

З обранням Україною євроінтеграційного курсу та з подальшим розвитком економічних відносин потреба в укладенні кредитного договору та договору позики буде збільшуватися. Зокрема, за для подолання розбіжностей та конфліктів у застосуванні даних договорів на практиці, доцільно було б в ЦК надати кредитному договору належного позитивного правового регулювання. В такому разі потреба в субсидіарному застосуванні до кредитного договору норм щодо договору позики об'єктивно відпаде.

Література

1. Агарков М. М. Основы банковского права / М. М. Агарков. — М., 1994. — 350 с.
2. Вильнянский С. И. Кредитно-расчетные отношения и финансовый контроль / С. И. Вильнянский. — Харьков, 1955. — 58 с.
3. Флейшиц Е. А. Расчетные и кредитные правоотношения / Е. А. Флейшиц. — М., 1956. — 276 с.
4. Майоров В. О. Цивільно-правове регулювання договорів у банківській діяльності: автореферат дис. на здоб. наук. ступен. канд. юр. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес сімейне право міжнародне приватне право» / В. О. Майоров. — Київ, 2010. — 16 с.
5. Коссак В. М. Іноземні інвестиції в Україні (цивільно-правовий аспект) / В. М. Коссак. — Львів: Центр Європи, 1996. — 216 с.
6. Лепех С. М. Кредитний договір: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес сімейне право міжнародне приватне право» / С. М. Лепех. — Львів, 2004. — 19 с.
7. Мазур О. С. Цивільне право України: навчальний посібник / О. С. Мазур. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 384 с.
8. Ефимова Л. Г. Банковские сделки: право и практика: монография / Л. Г. Ефимова. — М.: НИМП, 2001. — 654 с.
9. Полонский Э. Г. О правовом регулировании расчетных и кредитных отношений / Э. Г. Полонский, В. А. Плинер // Советское государство и право. — 1962. — № 6. — С. 29–32.
10. Янишен В. П. Договір позики: спірні питання форми та предмета / В. П. Янишен // Теорія і практика правознавства. — Вип. 2(8). — 2015. — С. 1–13.
11. Безклубий І. А. Договір позики та його співвідношення з кредитним договором / І. А. Безклубий // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2007. — № 5. — С. 57–60.
12. Безклубий І. А. Банківські правочини: монографія / І. А. Безклубий. — К.: Видавничий дім «Ін юре», 2007. — 456 с.
13. Иоффе О. С. Обязательственное право / О. С. Иоффе. — М.: Госюриздат, 1975. — 880 с.
14. Тупицька Є. О. Теоретико-правовий аналіз кредитних та позикових правовідносин / Є. О. Тупицька // Науковий вісник Ужгородського національного університету. — 2013. — Випуск 22. — Частина II. — Том 1. — С. 291–294. — (Серія: Право).

References

1. Agarkov M. M. Fundamentals of banking law / M. M. Agarkov. — Moscow, 1994. — 350 s.
2. Vilnyansky S. I. Credit-settlement relations and financial control / S. I. Vilnyansky. — Kharkiv, 1955. — 58 s.
3. Fleishits E. A. Settlement and credit relations / E. A. Fleishits. — M., 1956. — 276 s.
4. Mayorov V. O. Civil regulation of contracts in banking activity: abstract dissertation for obtaining a degree in law sciences: special 12.00.03 «Civil law and civil process family law international private law» / V. O. Mayorov. — Kyiv, 2010. — 16 s.
5. Kossak V. M. Foreign Investments in Ukraine (civil-legal aspect) / V. M. Kossak. — Lviv: Center of Europe, 1996. — 216 s.
6. Lepekh S. M. Loan agreement: author's abstract. dis ... Candidate lawyer Sciences: special 12.00.03 «Civil Law and Civil Procedure Family Law International Private Law» / S. M. Lepekh. — Lviv, 2004. — 19 s.
7. Mazur O. S. The Civil Law of Ukraine: A Textbook / O. S. Mazur. — K.: Center for Educational Literature, 2006. — 384 s.
8. Efimova L. G. Banking Transactions: Law and Practice: Monograph / L. G. Efimova. — Moscow: NIMP, 2001. — 654 s.

9. Polonsky E. G. On legal regulation of settlement and credit relations / E. G. Polonsky, V. A. Pliner // Soviet state and law. — 1962. — No. 6. — S.29-32.
10. Yanish V. P. Loan Agreement: Controversial Issues of Form and Subject / VP Yanish // Theory and practice of jurisprudence. — Whip 2 (8) / 2015 — S. 1-13.
11. Bezklubiy I. A. Loan Agreement and its Relationship with a Credit Contract / I. A. Bezklubiy // Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine. — 2007. — № 5. — S. 57-60.
12. Bezklubiy I. A. Banking Transactions: Monograph / I. A. Bezklubiy. — К .: Publishing House «Injure», 2007. — 456 s.
13. Ioffe O. S. Obligatory law / O. S. Ioffe — М .: Gosyuryzdat, 1975. — 880 s.
14. Tupitskaya Ye. O. Theoretical and legal analysis of credit and loan legal relations / E. O. Tupitskaya // Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. — 2013. — Issue 22. — Part II. — Volume 1 — S. 291-294. — (Series: Right).